

Vrij als Sara, doch in de woestijn als Hagar.

(Hemelvaart.)

En de vrouw vluchtte in de woestijn.
Openb. 12:6a.

Toen Hagar, de slavin van Sara, op gevoelige wijze eraan herinnerd was, dat het kind van Abraham, dat zij onder het hart droeg, geen cederboom kon worden, waaronder zij zelf kon schuilen tegen de hitte, van haar harden slavedienst, toen vluchtte zij. Zij riskeerde daarmee het gevaar, dat ze het jonge plantje van het nog ongeboort kind in de kiem zou laten verstikken, en in het woestijnzand verwijnen. Haar vlucht uit de tent van Abraham, is een eigenmachtig onttrekken van Abraham's kind aan zijn rechtspositie. En zulks omdat zij zelf weigert vernederd te worden. Groot of dood, Abraham's rijkdom, of anders desnoods de armoede van de woestijn. Alles of niets.

Die eigenmachtigheid was een zonde; „de Engel des Heeren” heeft haar dat onder het oog gebracht. Die „Engel des Heeren”, aldus prof. dr. G. Ch. Aalders, is „eene bijzondere manifestatie van het Goddelijke wezen zelf. De christelijke exegete” — aldus de schrijver — „heeft, vermoedelijk niet geheel ten onrechte, deze manifestatie Gods bepaaldelijk in verband gebracht met den tweeden persoon der H. Drieënheid”.

Maar straks komt dan ook in het laatste bijbelboek het tegenbeeld van wat hier ons verhaald wordt in het eerste bijbelboek. In Genesis zien wij Hagar gereed om Ismaël's lamp te dooven, nog eer zij helder op kon vlammen. Straks moet zij terug naar de tent, waar later Izak zal geboren worden. Maar het tegenbeeld daarvan vinden wij in Openbaring 12. Daar is „de vrouw” die een „mannelijken zoon” baart de kerk. Het blijkt, nader bepaald, de kerk van het Nieuwe Testament te zijn; want de „vrouw” heeft reeds achter zich de hemelvaart van Christus (vs 5), en wordt nu welhaast aangeraakt met den zegen van het Pinksterfeest (vs 14).

Nu is het bekend, dat de kerk juist in dezen haren overgang van het Oude naar het Nieuwe Testament in de dagen van Hemelvaart en Pinksterfeest, door Paulus in een merkwaardige allegorie met den naam van „Sara” wordt geëerd. Paulus maakt in den brief aan de Galaten een tegenstelling tusschen de kerk van het Oude en die van het Nieuwe Testament. Hij dient de eerste aan onder den naam van „Hagar”; want Hagar was slavin, was nog dienstbaar, en al haar kinderen blijven in die dienstbaarheid. Zij erven niet met den zoon der vrije, met Izak. De naam van Hagar dient Paulus ter typeering van de kerk van het oude verbond; ook deze lag nog in boeien, ook zij was nog vervreemd van die hooge vrijheid, die Christus haar verwerven zou; een vrijheid, ook ten aanzien van de menschen. Maar daar tegenover wordt dan de kerk van het Nieuwe Testament getooid met de emblemen van de vrije Sara. Die kerk is vrij. Zij beschikt over rechtsgoederen en rechtsheerlijkheid, welke beide onvervreemdbaar zijn. Zij is ontheven van dat juk, dat geen der vaders dragen kon. En al haar kinderen zijn nu vrij in Christus.

Hierbij is dit het merkwaardige: wanneer men Paulus' uitspraak, onder herinnering aan het verhaal van Genesis, legt naast dezen tekst uit de Openbaring van Johannes, dan schijnt de kerk, juist in het tijdsgezicht, waarin zij Sara's rechten krijgt, de dienstbaarheid te gaan deelen met Hagar. „De vrouw” van Openb. 12 heeft het recht op Sara's volle erfenis; en al haar kinderen hebben ook dat recht. Maar zij die het recht heeft op de vrijheid en het erfgoed van Sara, keert in tot de woestijn, al waar zij slechts kan leven, indien het wonder ingrijpt. Blijft dit uit, dan moet zij daar vermachten, gelijk ook Hagar, straks met haar inmiddels geboren zoon, aan den lijve ondervonden heeft.

Deze tegenstelling is scherp. De echte Hagar wil niet met „een deel” volstaan. Ze begeert binnen het kader der desiderata van Abraham's tent „alles”, anders neemt zij liever „niets”. Maar de kerk van het nieuw Verbond, die „Sara”, weet, dat zij in Christus recht op alles heeft; doch, geloovende aan haar recht op „alles”, doet zij praktisch voor een tijd afstand van de inbezitting der goederen, die haar verzekerd zijn krachtens haar erfrecht. O neen, haar erfrecht zelf geeft zij niet prijs; dit ware gruwelijk ongeloof, dit ware een Ezau's daad. Maar zij doet afstand voor een tijd van de praktische genieting van de haar geschonken goederen, ofschoon ze rechtens haar bezit zijn. Zoo vlucht zij in de woestijn, op het uur, waarin de Vader zegt: wees vrij, als Sara.

In deze positie zijn nog allen, die gelooven naar den aard van het Nieuwe Testament. Zij zijn verheerlijkt door het geloof in en met Christus, hun Hoofd. Maar de praktische genieting van die heerlijkheid toefst nog. En nu gaan zij niet de leuze „alles of niets” toepassen op hun eigen wijs, die eigenwillig is, doch slechts op Gods manier

willen zij te Zijner tijd in bezit nemen wat hun is toegezegd. Zij weten dat voor God inderdaad het woord waarachtig is: „alles of niets”: in het verbond zijn of er uit zijn, als vriend of als vijand gelden in 'tgericht. Maar zij, die alles „hebben” naar het recht Gods, en in hope, weten toch onderscheid te maken tusschen rechtsbezit, en de praktische genieting van het volle uitgekeerde bezitsgoed. Zij weten, dat wat voor hen weggelegd is in den hemel, hun eigendom blijft, ook al zien zij het nog niet hier op aarde.

Alles of niets, — die spreuk is ons geopenbaard, en wil in rekening komen, zoo vaak de vraag rijst, wat God in Zijn boeken heeft geschreven. Maar het is een dwaasheid, haar te rangschikken onder de ervaringsconclusies, die de menschen in hun boeken noteeren, als zij ons met de oogen des vleeschs zien op- en neergaan onder hen. De natuurlijke mensch onderscheidt niet de dingen die van den Geest van God zijn. Hij onderscheidt niet, dat de kerk, in de woestijn vluchtende, daar in het oord der ballingschap van Hagar, de rechten oefent, en ook heeft, die voor Sara gelden.

Dies wenden wij onzen blik af van wat de menschen van ons denken, en zelfs van wat wij zelf in ons eigen leven naar het vleesch waarnemen, en wij gaan met Sara de harde woestijn van Hagar in, wij laten ons schroeien door de brandende zon, en dragen de vervolging van de wereld, en dulden den smaad, die ons om Christus' wil overkomt, en hopen onder dit alles op het heil des Heeren, dat eenmaal „Sara” met al haar kinderen in de heerlijkheid zal opnemen, om wat ons rechtsbezit is, ons ook in bezit te laten nemen door de hand, die tast naar een kroon, die onverderfelijk is.

Dat is Hemelvaarts-werkelijkheid. Het Hoofd verheerlijkt, de leden in de woestijn. Christus buiten schot, de christenen onder schot. Er blijft een rust nog over voor het volk van God. Wij leven in de bedeeling der onderpanden: de trouw van Hem, die ze gaf of nam, die geldt voor het geloof, en sterkt in 't dragen van ons kruis. De einden der eeuwen zijn op ons gekomen sinds den dag van Christus' hemelvaart; maar het zijn dan ook de einden der eeuwen.

Erfgenamen jubelen alleen maar in 't geloof. En dat geloof is hun eenige oriëntatie-mogelijkheid; alleen daardoor zien zij, dat zij in de woestijn een plaats hebben, haar van God bereid. De „Engel des Heeren” behoeft die plaats, met de bronnen der verfrissing, niet achteraf te wijzen. Want vóór de vrouw van Openbaring 12 de woestijn introk, is haar van die plaats, en van haar bereiding door God, en van haar immer vloeiende bronnen, een stellige verzekering gedaan door het onfeilbaar Woord.

K. S.

KERKELUK LEVEN

De schouwing in Amerika. (I.)

Het is onzen lezers reeds bekend, dat tijdens mijn verblijf in Amerika een officieuze samenspreking plaats heeft gehad tusschen predikanten van de „Chr. Ref. Church” en anderen van de „Prot. Ref. Church” (waaraan ds H. Hoeksema verbonden is). Tijdens die conferentie heeft ds Hoeksema een referaat geleverd, waarop ik, zoover het mij mogelijk was (ik had het stuk tevoren niet gezien) op verzoek der chr. geref. broeders geantwoord heb. Teneinde misverstand af te snijden, en zoo mogelijk den goeden gang der zaken te helpen bevorderen, heb ik tijdens die conferentie aangeboden, ds Hoeksema's referaat over te nemen in „De Reformatie” en mijn mening daarover uit te spreken. Ik durfde dat doen, omdat ik van onderscheiden kant vernomen heb, dat ook in Nederland voor het Amerikaanse geslacht groote belangstelling bestaat. Ik zal dus in enkele achtereenvolgende nummers het stuk van ds Hoeksema in zijn geheel opnemen, zooveel de ruimte telkens toelaat, en dan antwoorden. Hieronder vindt men reeds het begin van ds Hoeksema's artikel, dat ik overneem uit „The Standard Bearer” van 15 April j.l.

Dit antwoord reeds nu beginnende merk ik op, dat de gedachte van een samenspreking door mij eerst besproken is met enkele predikanten van de Chr. Ref. Church (die ik het eerst ontmoette). Toen zij bereid bleken, heb ik ook ds Hoeksema, in gezelschap van enkele zijner collega's, gevraagd. Ze waren eveneens onmiddellijk bereid. Daarna is de zaak verder in handen gegeven van een comité, dat tegen den tijd van mijn tweede verblijf te Grand Rapids erin slaagde, een vergadering bijeen te roepen.

Ik deed dit in de overtuiging, dat er velerlei misverstand in het spel is, alsmede, dat er in de vijftien jaar, die sinds 1924 verlopen zijn, wel een en ander veranderd is. Met het laatste doel ik op de m.l. ten goede gewijzigde probleemstelling. Ik geloof, dat er in het stuk van ds Hoeksema zelf meer dan één aanknopingspunt ligt voor verdere, en dan vruchtdragende discussie. En met het eerste doel ik op het in mijn Reinsdrukken reeds gememoreerde feit, dat velen meenen, dat in Amerika zoo iets als een gemeene-gratie-theorie is vastgelegd, en dat voor het minst de drie

punten (waarover later) dogmatische formuleeringen zijn van enkele kardinale hoofdstukken der leep inzake de gemeene gratie. Ik weet, dat voor het koesteren van die meening (die ook in Nederland gevoerd wordt) aanleiding bestaat, als men n.l. zich baseert op wat er zoo al geschreven is in de pers. Maar toen ik in het gebouw der Theol. School te Grand Rapids een bespreking over de gemeene gratie had ingeleid, verklaarde prof. dr. M. J. Wijngaarden, hoogleraar in de oudtestamentische vakken, dat van een dogmatische formulering geen sprake kon zijn. De drie punten moesten zoo niet worden gezien¹⁾. Hoewel ik wist, dat anderen daar anders over dachten, was ik toch blij met die opmerking, omdat ze m.l. precies stuurde in de richting, die mij gewenscht schijnt. De drie punten, struikelblok voor velen, mogen vooral geen andere en geen meerdere beteekenis hebben, dan na a de letter er aan toe te kennen is. Ziet men ze in het „licht” van uittalingen en krantenartikelen van deze, dan wel van gene zijde, dan komt men nooit tot pacificatie. Laat men echter al, wat erom heen staat aan officieuze interpretatie en inlijsting los, en bekijkt

1) Naar belofte geef ik de aantekeningen van prof. Wijngaarden letterlijk hier weer:

„In verband met de vraag geopperd aangaande: „DE GUNSTIGE GEZINDHEID GODS JEGENS DE MENSCHHEID IN HET ALGEMEEN”. Acta, 1924, p. 145.

I. Alweer geen dogmatische formulatie, alszoodanig; maar een wederleggende formulatie, — de ontkennde gunstige gezindheid, of de gunstige gezindheid zooals ontkennde, ten opzichte van Gods „schepselen in het algemeen”, Acta, 1924, pagina 146; hier dus de mensch als vleesch in bonam partem. Cf. Noachitisch Verbond, Genesis 9:17.

II. Bewijzen: (zeer verkort.)

A. Cf. Acta, 1924, Artikel 132, pagina 149: „IV. In verband met de instructies die er op aandringen dat de Synode zich over de leer der algemeene genade als zoodanig uitspreke,.....” (ALSZOODANIG: Nog niet; dewijl:)

„nog volstrekt geen 'communis opinio' in deze zaak”. Acta, 1924, p. 149.

„Omdat dogma's niet gemaakt maar uit den strijd der meeningen geboren worden”, p. 149.

B. Cf. Acta, 1924, Artikel 132, pagina 145: „I. De Synode overwogen hebbende dat deel van het Advies der Commissie in het Algemeen, hetwelk voorkomt onder punt III onder het hoofd: Behandeling der Drie Punten, komt tot de volgende conclusies:....

Hier is sprake van de Drie Punten, COMMA. Nergens worden ze door de Synode van 1924 genoemd. De Drie Punten van de Algemeene Genade. De band die de drie punten samenbindt is niet een dogmatische band, alszoodanig, maar het wederleggende karakter van deze drie punten tegenover zekere citaten uit de geschriften van ds H. Hoeksema en ds H. Danhof, in verband met zekere uitspraken onzer Belijdenisschriften.

Zoo ook in de ds H. Bultema-zaak was er sprake van de twee gewraakte punten, niet: de twee punten van het Chiliasm of „Dispensationalism”. Ergo ook hier: Niet de Drie Punten van de Algemeene Genade; maar „De Drie Punten”, (van de wederlegging van ds H. Hoeksema en ds H. Danhof). Of: de drie gewraakte punten.

Conclusie: Zooals men in De Drie Punten, in het algemeen, geen dogmatische maar een wederleggende formulatie heeft, zoo heeft men ook, bij gevolg, geen dogmatische maar een wederleggende formulatie, in de volgende zinsneden uit het eerste punt:

de gunstige gezindheid Gods jegens de menschheid in het algemeen, dat is jegens de menschen als „schepselen”, Acta, 1924, pag. 146, de mensch als vleesch in bonam partem, Genesis 9:17.

C. Een dogmatische formulatie zou moeten rekenen met het volgende:

De Schrift spreekt van Gods goedheid, genade, gunst over allen; maar ook van Zijn toorn over allen; en van Zijn lankmoedigheid over allen.

Beide de begrippen „genade” en „toorn” worden eenigszins samengevat door het begrip lankmoedigheid. Zoo werkt men in de richting van een dogmatische formulering, maar een dogmatische formulering, alszoodanig, werd niet beoogd door de Synode van 1924. Cf. Acta, pagina 149.

D. Een dogmatische formulering zou ook moeten onderscheiden tusschen de gemeene genade en de algemeene genade: (Cf. Van Mastrigt, Eerste Deel, p. 439; Acta 1924, p. 128.)

Gemeene: „liefelijkheid”, de gebroken staf, liefelijkheid, Zach. 11:10. Cf. Calvin.

Algemeene: „En Ik zou die groote stad Nineve niet verschoonen?” Jona 4:11, verschoonen, Hebreeuwsch: „a-chus van chus, pity, look upon with compassion, Psalm 72:13 he shall have pity on the poor and needy; (Many other Scriptural references to chus are given in the Hebrew Lexicon of Brown, Driver and Briggs.). Cf. Calvin: Jona.

E. Het is ook waar dat het gevaarlijk zou zijn in een dogmatische formulering één van de eigenschappen Gods op den voorgrond te stellen, ten koste van een andere.

Dan zou men beter kunnen zeggen: „DOOR AL UW DEUGDEN AANGESPOORD, hebt Gij Uw woord en trouw verheven.....

Is 't dat mijns vijands gramschap brandt, Uw rechterhand zal redding geven”. Psalm 138:2, 4.

.....Want Gij hebt VAN WEGE UWEN GANSCHEN NAAM Uw woord groot gemaakt..... Uw hand strekt Gij uit tegen den toorn mijner vijanden”. Psalm 138:2, 7.

Wil men niet één van Gods deugden op den voorgrond stellen, dan kan men zeggen:

„door al Uw deugden aangespoord”, „van wege Uwen ganschen naam”, Psalm 138.

God is eenvoudig, ondeelbaar, wordt aangespoord door al Zijn deugden, van wege Zijn ganschen naam.

Eenvoudig, ondeelbaar is God, in Zijn verhoudingen tot Zijn volk. (Verhoudingen: Cf. vleesch in bonam partem, vleesch in malam partem, geest.)

Eenvoudig, ondeelbaar is God ook in Zijn verhoudingen tot anderen. (Verhoudingen: Cf. vleesch in bonam partem, vleesch in malam partem.)

Al die verhoudingen hebben betrekking op Gods gansche zelfopenbaring. In al die verhoudingen wordt VAN WEGE GODS GANSCHEN NAAM ZIJN

WOORD GROOT GEMAAKT. Ps. 138”.

men ze ad-
Vandaar dan
chr. geref. z
greep ten b
was geworpe
kamer.

Ik heb dan
conferentie
trekking
jets van be
in de verte
stuurde op e
gratie-proble
scherper zou
en zulke s
gripen zou
aanwijzen
dan velen o

In die ov
hooren van
hem dingen
meer dan ó
corzaken van
Wil men ell
tot stand ko
wordt op de
wel zijn co
gedrag(s)ij
men confere
Een volger

De Heeren
Pro

Is z

De onmie
van enkele
Gereformeer
keer van Dr
door deze er
hoogleraar,
tusschen be
fundamente
scheiden lev
tot eenige a
die in zijne
niet alleen,
groepen el
samenprek
punten, die
mogelijk, we
Op de conf
predikanten
het één de
of wij onze
en bereid z
in de „Stan
meer dan ó
der vruchten
tot zulk een
niet teveel,
het vooral o
Christelijke
den, om een
ik wil mijn
spreken vo
vergadering

Intusschen
wicht is vo
dat we elke
bereiding v
ties, die th
ongewensc
algemeen v
Van eene
daarop vol
te verwacht
dus elach, M
waaronder
nopen tot v
dat de kom
daar een zel
die het o
beneveld. St
in Nederlan
en nuchterd
is voor alle
Ik ben van
moet worde
altaar is. D
haast geschi
onmogelijk,
dingen, die
ander licht
is het zijn
straden heb
gratie, en d
om ons gesc
een oordeel
dige besprek
in deze bes
en der laat
meerde) Wa
het oordeel
bewandelen
naren zijn
te worden
om ons van
het den bro
zekeren, dr
worden bes
om mijzolv
vermaning
lijken geest.

2) De Kui
ook in Nede
beantwoord;

De hedendaagsche ouderdom.

In Titus 2:1-10 brengt Paulus als het ware het christendom in beeld. Het is direct opvallend, dat hij op een heel andere wijze begint als wij gewoonlijk doen. Bij het beschouwen van den geestelijken toestand der Gemeente kiezen wij ons uitgangspunt meestal in „de hedendaagsche jeugd”. Maar Paulus begint van den anderen kant: hij schrijft breed over „de hedendaagsche ouderdom”, zooals hij die in zijn dagen kende. De apostel trapt niet op de jonge bloemen, hij klopt allereerst tegen den ouden stam. En dat is recht! Als het in de Gemeente niet is zooals het wezen moet, dan mankeert er in de eerste plaats wat bij de ouderen, dan gaat er van hen geen leiding uit, dan gaan zij niet vóór! Het is gemakkelijk ergens uit zijn vredig hoekje te constateeren dat het een doode boel is in de Gemeente (meestal gebeurt dat zonder dat er lijkschouwing is gehouden!). Maar die doodigheid, die wij meenen te constateeren, is mede een gevolg van onze eigen doodigheid. Paulus begint zijn kerkvisitatie bij de „vaders” in de gemeente van Christus. Immers, inzonderheid van den ouden boom mag verwacht worden dat hij vruchten draagt en dat zijn stam in de aarde wortelt, zoodat hij aan de stormen het hoofd kan bieden. Paulus zegt in de eerste plaats tegen die vaders: weest niet zwak! Als de tijd komt, waarin „de sterke mannen zullen beven”, vernieuwt dan in des Heeren Naam de kracht. Dat gerijpte leven moet ook zijn eigen schoonheid vertoonen, een man op jaren moet niet in een plusfour rondloopen, noch zich in een shirt steken, hij behoort een waardige verschijning te wezen! (Wat iets anders is dan een vertooning!) Paulus die het leven zoo goed kende wist, dat de gevorderde leeftijd de tijd is van het buikje! Zijn zielszorg is ook lichaamszorg, hij zegt: denk er om, broeder, eet niet te veel en drink niet te veel! De izaaks moeten niet door het wildbraad verlokt worden en niet aan het glas verslaafd zijn. (De apostel zou advertenties: iederen dag een glaasje! niet met instemming begroet hebben!). De bejaarde man moet goede vormen hebben, hij moet een heer zijn. In zijn woord moet vastheid wezen, rust, waaruit „geheiligt geweten spreekt. Wat het godsdienstig leven betreft, helt de ouderdom lichter dan de jeugd naar het ziekelijke over. Daarom zegt Paulus zoo telkens: weest gezond in de leer! Laat de jeugd toch niet door een zekere saaiheid van het geloof worden afgeschrikt; gij, ouden, moet frisch en groen zijn. Ja, als het goed is, gaat het ook zoo: hoe ouder dominee, hoe jonger preeken! Er is een ander gevaar, de ervaring maakt iemand licht cynisch, gedesillusioneerd, uitgedoofd. Paulus roept de ouderen toe: blijft warm, blijft medeleven! Wordt geen knorrepotten! Toont dat gij dragen kunt zonder te bezwijken! Ook al hebt gij geen bijzonder ambt, weest allen jeugd-ouderlingen, deputaten van Jezus Christus in den heiligen dienst aan de komende generatie!

Op dezelfde wijze richt de apostel zich tot de oude vrouwen. Hij was niet van de meening, dat vrouwen niet oud worden, dat men het althans zoo niet zegt. Hij zag liever het gerijpte schoon van een voldragen leven. Hij schrijft niet: blijft slank en sportief, maar hij vermaant: weest priesters van Gods! Zooals hij heel concreet tot de mannen zeide: eet niet zooveel, broeders! zoo zegt hij resoluut tot de zusters: jullie moet niet roddelen! Gij hebt wat beters te doen, weest catechismeesters en leert de jonge zusters de moeilijke kunst van het huishouden, van het christelijk huishouden. Leert ze hun kinderen op te voeden en... hun mannen te gehoorzamen. (o, Paulus!). Maar Paulus zegt: dat eischt God, af! De vrouw is de moeder van haar kind, niet de moeder van haar man! En gij man, laat u niet vertroetelen, schaam u, gij slappe vent! Wees héér des huizes, zooals uw plicht is en uw eere. En laat de vrouw huisvrouw zijn. Zoo — niet door schimpen op de hedendaagsche jeugd — maar door het godzalige voorgaan van den hedendaagschen ouderdom, zal onder den zegen des Heeren het christelijk leven weer in zijn schoonheid pralen.

N. B.

Lonkhuyzen in dezen: „Het gaat over zaken, die ons Gereformeerd kerkrecht in zijn hartader aantasten. Het gaat er over, of de meerdere vergaderingen onzer kerken niet meer, als tot nu toe, een afgeleid, opgedragen, saamgebracht, confoederatief gezag hebben — zooals in elke federatie, zij het hier een federatie, die niet door willekeur is ontstaan, maar door innerlijken drang der eenheid in Christus en door de leering der Heilige Schrift — dan wel of zij een eigen, oorspronkelijk, primair, ambtelijk gezag, soortgelijk gezag als de kerkeraad bezitten, maar dan een hooger gezag, zoodat zij kerkeraden kunnen afzetten, of in den boezem van kerkeraden of over den kerkeraad heen in een gemeente ambtelijk kunnen optreden, censureren, casseeren, de plaats innemen van den kerke-

welagen van deze vergadering, voor het tegenwoordige de grieven, die ik meen te hebben, opzij te zetten en zooveel mogelijk te vergeten, en een vriendschappelijke houding aan te nemen. Maar wel zeg ik dit, om aanstonds mijn meening te kennen te geven en te motiveeren, dat eene vergadering als deze dan alleen te rechtvaardigen kan zijn en van haar heil te verwachten is, wanneer ze zich ten doel stelt de kwesties, die ons thans scheiden, grondig te bespreken. Als eene inleiding tot zulke eene bespreking, alsmede als eene verklaring van ons standpunt, mag dit opstel worden beschouwd.

En dan wil ik beginnen met datgene, waarover we het ongetwijfeld allen eens zijn. Allereerst zijn we het zeker allen hierover eens, dat de Kerk van Christus één is. Ze is één lichaam, één in haar Hoofd, Christus Jezus onze Heere, één in den Geest, vereenigd in den band des vredes door het ééne geloof, evenals er is één God en Vader, Die is boven allen en in allen. Die eenheid moet ook in de Kerk op aarde zooveel mogelijk worden verwerkelijkt en tot openbaring gebracht. Daarom is het ook de heilige en dure roeping van alle geloovigen om die ware eenheid te zoeken met al, wat in hen is. Wat als Kerk van Christus bij elkaar behoort, moet niet gescheiden zijn, nog veel minder in een verhouding van vijandschap leven. Alle verdeeldheid dient te worden verneden. En wie oorzaak wordt, dat hetgeen waarlijk één is en bij elkaar behoort, toch van elkander wordt gescheurd, zal het oordeel dragen. We zijn het eens met Calvin, die ons leert, dat de Kerk daarom algemeen of Katholiek genoemd wordt, „omdat men geen twee of drie kerken kan verzinnen, zonder Christus te deelen, hetgeen niet mogelijk is”. (Inst. IV, cap. 1, 2.) En we willen onderschrijven het woord van Bavinck: „Wij kunnen ons als Christenen niet diep genoeg verootmoedigen over de scheuring en tweedracht, die alle eeuwen door in de kerk van Christus heeft bestaan; zij is eene zonde tegen God, in strijd met de bede van Christus, en veroorzaakt door de duisternis van ons verstand en de liefdeloosheid van ons hart”. (Dogm. IV, 344.)

H. HORKSEMA.

Geloof en wetenschap.

Onder den verzameltitel „Geloof en Wetenschap” heeft het Algemeen bestuur van de Calvinistische Studenten Beweging enkele referaten en bijbellezingen gepubliceerd, die gehouden zijn op het 21e Calvinistische Studentencongres in Lunteren (Aug. 1938). Een der sprekers, onze medewerker ir B. ter Brugge, had nog geen gelegenheid, zijn referaat over sociale gerechtigheid in dezen bundel te laten opnemen; en van een anderen spreker, n.l. prof. dr H. Dooyeweerd, hebben we niet het volledig referaat, doch een met eigen hand geschreven samenvatting van het gesprokene. Zoo vindt men de volgende toespraken: ds E. Th. v. d. Born, „De verbondsgedachte van het O. T.”, een tweede verhandeling van denzelfde over „de verbondsgedachte van het N. T.”, een referaat van dr L. W. G. Scholten over „Jezus Christus en het staatkundig leven”, van prof. dr H. Dooyeweerd over „Geloof en wetenschap” van drs H. v. d. Leek over „Geloof en wetenschap”, van dr K. J. Popma, „de Bijbel in ons dagelijksch leven”, en wederom van denzelfden schrijver „de Bijbel en ons gebedsleven”.

Dit boekje is geen eenheid. Een van de referaten met name is in zijn grondgedachten vrijwel over heel de linie in strijd met wat de andere auteurs belijden. Was de discussie opgenomen geweest of zelfs maar in het kort een verslag er van gegeven, de discussie n.l., die in Lunteren gevoerd is, het zou aan de eenheid van deze uitgave ten goede zijn gekomen. Daarom is een geoevende geest noodig om in dit geschrift de probleemstelling op te merken en te weten, welke stroomingen hier naast elkaar loopen of met elkaar in botsing komen. Toch is de uitgave rijk, omdat er heel wat in staat, dat bijzondere overweging verdient, om inhoud en zeggant. Er zijn hier artikelen, die ons werkelijk verrijken. Wie bestellingen doen wil — ik vermeld dit even wijl de uitgave niet langs den gewonen weg tot ons komt — die kan het boekje krijgen tegen storting van f1,05 op postrekening 208865 ten name: „fiscalaat der C.S.B., Groningen” (Hugo de Grootkade 26).

K. S.

Confoederatie, of hiërarchie? (I)

Is het Gereformeerd kerkverband eene confoederatie, of eene hiërarchie? Hebben de meerdere vergaderingen een eigen gezag, niet afgeleid van de kerken, maar een rechtstreeks door God haar gegeven gezag over de kerken, om deze zelfstandig te mogen gebieden, over haar kerkeraden en leden zelfstandig censuur te oefenen door schorsing en afzetting?

Zoo vroeg ik in het nummer van 14 April j.l. belangende het kerkrechtelijk geschilpunt, dat tegenwoordig onder ons besproken wordt.

Het geschil gaat er niet over, of de meerdere vergaderingen gezag hebben, noch daarover of de kerk eene geestelijke eenheid is, welker eenheid ook zooveel mogelijk institutioneel tot haar recht moet komen, noch daarover, of Christus alle macht heeft over Zijne kerk, noch daarover, of de macht, die de meerdere vergaderingen hebben, eene drievoudige is.

En met te poneeren, dat de meerdere vergaderingen gezag hebben, en dat dit gezag gefundeerd moet worden hierop, dat het lichaam van Christus één is, en God een God van orde, en dat hier van drieërlei macht gesproken kan worden, en dat Christus alle gezag over de kerken heeft, raakt men dan ook het eigenlijke geschilpunt niet, en lost men het niet op, maar gaat men er slechts over heen of aan voorbij.

De quaestie is, welke de grond en welke de gaardheid en deels ook welke de omvang of uitzgestrektheid zijn van de macht der meerdere vergaderingen.

In zijn brochure *Is het nieuwe kerkrecht eene ernstige dwaling?* schrijft Dr J. van

men ze ad litteram, dan valt er m.i. over te praten. Vandaar dan ook, dat ik deze van zoo gezaghebbende chr. geref. zijde gegeven verklaring onmiddellijk aan groep ten bewijze, dat de deur niet op het nachtslot was geworpen, vooral niet de deur van de conferentie-kamer.

Ik heb dan ook aan ds Hoeksema in bijzijn der andere conferentieleden gezegd, te vreezen, dat, als hij op in-trekking der drie punten zou blijven staan, er nooit iets van hereeniging komen zou. Wel zag ik — heel in de verte — zulke mogelijkheden, als men maar aanstuurde op een nieuwen aanpak van heel het gemeenegratie-probleem, waarbij dan als vanzelf de drie punten scherper zouden moeten worden gezien, over en weer, en zulke scherpere onderscheiding van begrippen zou, meen ik, op meer dan één punt kunnen aanwijzen, dat men minder ver van elkaar afstand dan velen dachten.

In die overtuiging ben ik versterkt door het aanhooren van ds Hoeksema's referaat. Daarin zijn door hem dingen opgemerkt, waarvan ik meen te weten, dat meer dan één ze uit zijn mond niet verwacht had. De oorzaken van dat niet-verwachten mogen blijven rusten. Wil men elkaar opnieuw ontmoeten, dan kan er veel tot stand komen. En als dan ook van beide zijden gelet wordt op de bereidverklaring van ds Hoeksema (die wel zijn collega's zal kunnen bewegen tot eenzelfde gedragslijn) om de perspolemie op te schorten, zolang men confereert, wie weet, wat dan niet komen kan? *) Een volgenden keer verder.

K. S.

De Hereeniging Der Christelijke Gereformeerde En Protestantische Gereformeerde Kerken.

I.

Is ze geëischt, mogelijk, wenschelijk?

De onmiddellijke aanleiding tot deze vergadering van enkele leiders der Christelijke en Protestantische Gereformeerde Kerken is ongetwijfeld geweest het verkeer van Dr K. Schilder onder ons. Zoo nu en dan werd door deze en gene, ook vóór de komst van den Kampen hoogleraar, wel eens de gedachte geuit, dat het verschil tusschen beide kerkengroepen eigenlijk niet groot, niet fundamenteel genoeg was, om het van elkander gescheiden leven en afzonderlijk bestaan te rechtvaardigen, tot eenige actie kwam het nooit. Het was Dr Schilder, die in zijne lezingen ten onzent de gedachte uitsprak, niet alleen, maar er ook op aandrong, dat de beide groepen elkander opnieuw moesten zoeken, tot een samenspreking moesten trachten te komen over de punten, die ons uit elkander deden gaan, en, indien mogelijk, weer onder één kerkelijk dak samen te leven. Op de conferentie, die wij, Protestantische Gereformeerde predikanten met den hoogleraar mochten hebben, was het één der eerste vragen, waarvoor hij ons plaatste, of wij onzerzijds tot zulk eene samenspreking gewillig en bereid zouden worden bevonden. En zooals ik reeds in de „Standard Bearer” schreef, sprak men ook van meer dan één zijde in Nederland de hoop uit, dat één der vruchten van Dr Schilder's reis mocht zijn, dat het tot zulk eene hereeniging mocht komen. Ik zeg dus niet teveel, wanneer ik meen te mogen opmerken, dat het vooral op zijn aandrang is geweest, dat enkele der Christelijke Gereformeerde broederen de poging waagden, om een vergadering als deze samen te roepen. En ik wil mijnerzijds waardeering en erkentelijkheid uitspreken voor de uitnodiging, die we ontvingen om deze vergadering bij te wonen.

Intusschen meende ik, dat het van het hoogste gewicht is voor het welzijn van eene poging als deze, dat we elkander goed verstaan, en dat eenige voorbereiding voor onze bespreking der verschillende kwesties, die thans of later zullen worden besproken, niet ongewenscht kon geacht worden. Dit is reeds in het algemeen waar. Van alle compromissen ben ik een vijand. Van eene oppervlakkige bespreking der kwesties en daarop volgende verzoening en hereeniging is geen heil te verwachten. Grondige bespreking der geschillen is dus eisch. Maar ik meen, dat vooral de omstandigheden, waaronder deze vergadering werd samen geroepen, ons hopen tot voorzichtigheid. In de eerste plaats meen ik, dat de komst van en omgang met Dr Schilder hier en daar een zekere geestdrift tot openbaring heeft gebracht, die het oordeel van sommigen wel eenigszins heeft beneveld. Straks, wanneer de geachte hoogleraar weer in Nederland is, komt en bij hem en bij ons het kalmer en nuchterder nadenken, dat onontbeerlijke voorwaarde is voor alle heldere en gezonde beschouwing der dingen. Ik ben van gedachte, dat het niet onmogelijk geacht moet worden, dat er thans ook vreemd vuur op het altaar is. De dingen moeten vooral thans niet in der haast geschieden. In de tweede plaats acht ik het niet onmogelijk, dat onze geachte gast uit Nederland de dingen, die ons scheiden, laat ik maar zeggen in een ander licht ziet dan wij. Als ik mij niet vergis, dan is het zijn oordeel, dat wij een al te zwaren strijd gestreden hebben in 1924 over de kwestie der gemeenegratie, en dat onze geschillen niet ernstig genoeg zijn om ons gescheiden te houden. Voor en aler ik met zulk een oordeel zou kunnen instemmen, zou dit door grondige bespreking duidelijk moeten worden gemaakt. En in deze beschouwing der dingen sta ik niet alleen. In één der laatste nummers van „De (Christelijke Gereformeerde) Wachter” kan men het nog lezen, dat wij, naar het oordeel van den schrijver, een diep zondigen weg bewandelen, en weliswaar niet als heidenen en tollenaars zijn te beschouwen, maar toch slechts dienen te worden behandeld als voorwerpen van vermaning, om ons van onzen boezen weg te bekeeren. Ik behoeft het den broederen hier tegenwoordig zeker niet te verzekeren, dat mijn tegenwoordigheid hier niet moet worden beschouwd als een bewijs van mijn bereidheid om mijzelven te onderwerpen aan eene broederlijke vermaning. Ik zeg dit niet uit gemoet aan een broederlijken geest. Integendeel verklaar ik mij bereid, tot het

2) De Krijper in Kralingsche Kerkbode vraagt, of zoo iets ook in Nederland mogelijk is. De vraag is reeds in ons blad beantwoord: Ik moge ds K. daarnaar verwijzen.

he formuleerin-
tukken der leer
voor het koest-
derland gevoed
zich baseert op
ers. Maar toen
e Grand Rapids
ie had ingeleid,
hoogleraar in
n een dogma-
m zijn. De drie
n?). Hoewel ik
lachten, was ik
ze m.i. precies
acht schijnt. De
ggen vooral geen
bben, dan naar
t men ze in het
kelen van deze,
noot tot pacifi-
heen staat aan
z los, en bekijkt
n van prof. Wijn-
gaande:
DS JEGENS DE
Acta, 1924, p. 145,
als zodanig; maar
ontkende gun-
zindheid zooals
n het algemeen",
ensch als vleesch,
ond, Genesis 9:17.
149: „IV. In ver-
aanderingen dat de
meene genade als
OODANIG: Nog
sio' in deze zaak".
aar uit den strijd
n. 149.
45: „I. De Synode
het Advies der
m e e n, hetwelk
t hoofd: Behan-
e n, komt tot de
n. COMMA. Ner-
ran 1924 genoemd.
Genade. De band
t een dogmatische
rleggend karakter
ere citaten uit de
en ds H. Danhof,
onzer Belijdenis-
ak was er sprake
let: de twee pun-
ationalism”. Ergo
an de Algemeene
(van de weder-
s H. Danhof). Of:
ie Punten, in het
aar een weder-
eft men ook, bij-
en wederleggende
den uit het eerste
ns de menscheid
de menschen als
6, de mensch als
9:17.
moeten rekenen
eid, genade, gunst
n;
allen.
en” worden eenig-
p lankmoedigheid
n een dogmatische
e formulering, als
e Synode van 1924
u ook moeten on-
genade en de alge-
rigt, Eerste Deel.
ken staf, liefdelij-
e stad Nineve niet
nen, Hebreuwsch:
with compassion.
on the poor and
references to chus
of Brown, Driver
ik zou zijn in een
te eigenschappen
ten koste van een
n:
AANGESPOORD,
even.....
brandt,
n” Psalm 138:2, 4.
GE UWEN GAN-
oot gemaakt.....
den toorn mijner
n op den voorgrond
n, „van wege Uwen
wordt aangespoord
ijn ganschen naam.
Zijn verhoudingen
vleesch in bosam
geest.)
ik in Zijn verhoor-
en: Cf. vleesch is
partem.)
trekking op Gods
verhoudingen wordt
EN NAAM ZIJN
a. 138”.

raad en in de gemeenten doen wat des kerkeraads is.

Het gaat verder daarover, of ons kerkverband een foederatief verband zal zijn, waarin zelfstandige plaatselijke kerken samenkomen als zusterkerken om, overeenkomstig tesamen gemaakte bepalingen, een bepaalde taak te vervullen, vastgelegd en omschreven in Kerkenordening, om samen te handelen, opzicht en foederatieve tucht over elkaar uit te oefenen (vermanen, bestraffen, opdragen, uitsluiten) dan wel dat de groep kerken een institutionele eenheid zal zijn, een landelijke kerk zal zijn, waarvan de plaatselijke kerken onderdeelen zijn van een geheel, en welke landelijke kerk dan bestaat uit klassicale kerken onder een klassicaal bestuur, provinciale kerken onder een provinciaal bestuur, een landelijke kerk met aan het hoofd een generale synode.

Het gaat er verder over, of onze meerdere vergaderingen zullen zijn vergaderingen van kerken, daar vertegenwoordigd door haar afgevaardigden, dan wel vergaderingen van personen (ambtsdragers), blz. 5.

Zijn die meerdere vergaderingen geene vergaderingen van kerken door hare afgevaardigden, maar van ambtsdragers, die daar krachtens hun ambt samenkomen en handelen; en zijn die meerdere vergaderingen kerkeraden, in denzelfden zin, en van hetzelfde karakter, als de kerkeraden der plaatselijke kerken, doch hooger dan deze, en boven hen staande met een eigen gezag van bevelen en heerschen, en om zelfstandig te mogen ordenen, censureren, schorsen, afzetten, kerkeraden, kerkeraadsleden, andere leden der plaatselijke kerken; en hebben wij institutioneel klassicale en synodale kerken in den zin als wij plaatselijke geïnstitueerde kerken hebben, dan, ik heb daar reeds vroeger en meermalen op gewezen, moet de Gereformeerde beschouwing van het plaatselijk karakter der ambten opgegeven en geheel gewijzigd worden. De ambtsdragers zijn dan tevens ambtsdragers met ambtelijke roeping en met ambtelijke macht in en over alle de kerken hunner classes en particuliere en generale synodes. Zij zijn dan pausen in het klein, d.w.z. datgene, wat de paus van zich beweert: ambtsdrager in en over de geheele kerk. En het goed recht van Afscheiding en Doleantie, zooals zij historisch gebeurd zijn, kan dan niet meer op steekhoudende wijze gehandhaafd worden. Dan arme dwalende Dr. H. de Cock, en arme dwalende Dr. A. Kuyper Sr. en arme dwalende Dr. F. L. Rutgers.

Ik, en niet ik alleen, heb voor dit nieuwe kerkrecht het noodige Schriftbewijs gevraagd, en dat meer dan eens. En in „De Heraut” is dat bewijs meermalen toegezegd, maar steeds nog niet gegeven. Men beroept zich op dogmatici en canonici o.d.g. uit vroeger eeuwen. Maar het heroep op de Westminsterse Confessie bleek op Gereformeerd standpunt niet ontvankelijk, daar deze Confessie inzake Synodes een kerkrecht leert, zooals

Koning Willem I het in 1815/1816 in toepassing bracht. Zie „De Reformatie” van 4 Nov. 1938. Het soortgelijke geldt betreffende Hoornbeek; vgl. „De Reformatie” van 29 April en van 6 Mei 1938. En de Synopsis maakt het wel niet zoo erg als de Westminsterse Confessie, doch kent aan de Overheid niettemin ook teveel macht toe betreffende het kerkelijke leven en de Synodes, zooals ook in „De Reformatie” van 4 Nov. 1938 aangewezen werd, hoewel zij in Disp. XLIX toch niet spreekt van het ingrijpen van meerdere vergaderingen om zich in de plaats van kerkeraden te dringen en „te doen wat des kerkeraads is”. Calvijn leert ten aanzien van de vergaderingen in Hand. 15 vermeld, evenmin een overheidsmacht van die samenkomst of van Synodes, of eene hiërarchische overheersching der kerken door haar; vgl. het nummer van „De Reformatie” van 28 April 1939. Dit blijkt ook duidelijk, wanneer hij Inst. IV, 10, 21 schrijft: „Het helpt hen (de Roomschen) ook niet veel, dat zij om hunne tyrannie te verontschuldigen, het voorbeeld der Apostelen voorwenden. De Apostelen, zeggen zij, en de Ouderlingen der eerste kerk hebben buiten het bevel van Christus een besluit vastgesteld, waarbij zij aan alle heidenen voorschreven, zich te onthouden van hetgeen den afgoden geofferd was, van het verstikte, en van bloed. Indien dit hun heeft vrijgestaan, waarom zou het dan niet ook aan hun opvolgers, zoo vaak de zaak het aldus eischt, vrijstaan, hetzelfde na te volgen? Maar och of zij zoowel altijd bij andere gelegenheden als in deze zaak hen navolgen. Want (wat met eene krachtige redeneering te bevestigen voor de hand ligt), ik ontken, dat de Apostelen daar iets nieuws ingesteld en besloten hebben. Immers, daar Petrus op dat Concilie (of die vergadering) uitspreekt, dat God verzocht wordt, wanneer een juk op den hals der discipelen gelegd wordt, werpt hij zelf zijne eigene uitspraak omver, wanneer hij er daarna mee instemt, dat eenig juk opgelegd wordt. Nu wordt het opgelegd, wanneer de Apostelen krachtens eigene autoriteit besluiten, dat aan de heidenen verboden moet worden, om hetgeen den afgoden geofferd is, bloed, en het verstikte, aan te raken. Wel blijft nog het bezwaar, dat zij niettemin schijnen te verbieden. Maar dat zal gemakkelijk opgelost worden, wanneer men den zin van het besluit zelf wat nader in oogenschouw neemt: want het eerste in orde, en in gewicht het voornaamste punt daarvan is, dat aan de heidenen hunne vrijheid gelaten moet worden, en dat men voor hen geene verwarring moet aanrichten, of moeilijkheid veroorzaken over inachtnemingen van de Wet. Tot hertoe treedt het (besluit) uitstekend voor ons beschermend op. En de uitzondering, die vlak daarop volgt, is ook geene nieuwe wet door de apostelen gegeven, maar een Goddelijk en eeuwig bevel Gods over het niet schenden van de liefde, en doet ook geen stip van die vrijheid af; maar zij maakt de heidenen er slechts opmerkzaam op, op welke wijze

zij zich naar de broeders moeten schikken om hunne vrijheid niet tot aanstoot voor hen te misbruiken. Dit zij dus het tweede punt, dat de heidenen hunne vrijheid moeten gebruiken zonder schade aan te richten en zonder aan de broeders aanstoot te geven. Maar toch schrijven zij iets stelligs voor: voor zoover het voor dien tijd nuttig was, leeren zij namelijk en wijzen zij aan, met welke dingen zij voor de broeders tot aanstoot konden worden, opdat zij zich voor die dingen wachten; toch brengen zij bij de eeuwige wet Gods, die den aanstoot der broeders verbiedt, niets nieuws van het hunne aan”.

Bij zulk eene uiteenzetting van het besluit van de samenkomst te Jeruzalem in Hand. 15 kan het wel duidelijk zijn, hoe ver Calvijn er verwijderd was, om die samenkomst als eene de kerken met overheidsmacht bevelende vergadering te beschouwen, die zich mocht opmaken om uit eigene autoriteit over de kerken te gaan gebieden en zich in te dringen in die kerken om hare ambtsdragers aan kant te zetten en zelve hun werk daar over te nemen. En uit Calvijns voorstelling van die samenkomst te Jeruzalem kan men dan ook het rechtmatige van zulke hiërarchische Synodes niet bewijzen.

Nu wees ik in mijne artikelen „Het wezen der meerdere vergaderingen volgens Voetius”, in „De Reformatie” van 29 April 1938 en volgende nummers, aan, dat wij bij Voetius tweeërlei lijn kunnen onderscheiden: die der zuivere beginselen, en die van bepaalde praktijken. Daarom sprak ik van Voetius I en Voetius II. In zijne bovengenoemde brochure wijst Dr. van Lonkhuyzen verband aan tusschen de Engelse Presbyterianen, die een kerkrecht leerden als in de Westminsterse Confessie wordt beleden, en Voetius II, en verband ook van beider beschouwingen met de opvatting onzer vaders van de roeping der Overheid, zooals die in Art. 36 (onverkort) van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis beleden wordt. Hij spreekt van „een onjuiste Schriftopvatting, van overbrenging van specifieke Oud-Testamentische beginselen, waarnaar de Joodse Kerk werd geregeerd, in de Nieuw-Testamentische bedeeeling”, blz. 9, en schrijft: „De invloed van de Presbyterianen op Voetius en zijn kerkrechtelijke opvattingen — althans in zijn latere periode — wordt door een ieder thans toegegeven”, blz. 13. Na eene Inleiding geeft hij in deze brochure een hoofdstuk De oorsprong dezer dwaling, en vervolgens een De aard dezer dwaling, en dan een De strekking dezer dwaling, en eindelijk een De invoering dezer dwaling, met een Besluit, om ten slotte eene bijlage te geven De Presbyterianen, Voetius II en het nieuwe kerkrecht. Nu is het waar, dat in deze bijlage de vertaling niet steeds zeer correct is, waarop Dr. M. Bouwman wijst in „De Heraut” van 30 April j.l., maar vooreerst betreft dit slechts de

POPULAIR-WETEN - [SCHAPPELUKE SCHETSEN

In Kuyper's lijn.

X. (Slot.)

Met het noemen van nog enkele kuyperiaansche beschouwingen, door de calvinistische wijsbegeerte dankbaar overgenomen, willen we deze schets beëindigen.

Over elk van die zou weer heel veel te zeggen zijn, maar we moeten ons beperken.⁷⁰⁾

...

Voor alles wijzen we dan op Kuyper's opvatting omtrent het geloof. Terloops werd er reeds iets van gezegd.

Tegenover de Roomsche opvatting, die het geloof teekent als een toevoegsel aan de menselijke natuur, betoogt Dr. Kuyper met sterke overtuiging dat het geloof tot de menselijke natuur zelf behoort. „Het moet weer ingezien en begrepen, dat „geloof” een onmisbaar bestanddeel is, dat van onze menselijke natuur niet is weg te denken, zonder dat die natuur verminkt en geschonden is.”

Daar nu de gansche menselijke natuur door de zonde verdorven is geworden, is dat verderf ook tot het oorspronkelijk geloof doorgedrongen. Dat is wat anders en iets veel ernstigers dan dat de mensch het geloof als „hoogere functie der menselijke natuur” zou hebben verloren. Neen, de geloofs-functie als zoodanig is gebleven, maar ze is verdorven, ze werkt in een andere richting, dan ze naar Gods wil moest doen. Ze hecht zich aan afgoden in plaats van aan den eenigen, waren God. Door de zonde is er gekomen „een omslaan van die functie in haar tegendeel”.

70) Zoo bespraken we niet speciaal de door Kuyper met zoo groote beslistheid beleden antithese óók in de wetenschap, wijl in het leven der menscheit en der menschen gelegd. Deze leer is zoo overbekend en werd door de calvin. wijsbegeerte zoo radicaal overgenomen, dat nadere bespreking hier overbodig leek. De antithese kwam bovendien op ieder punt vanzelf voor den dag. Men zie hierover het mooie artikel van Dr. K. J. Popma: „Het uitgangspunt van de wijsbegeerte der wetidee en het Calvinisme” in het verzameld werk van Dr. C. P. Boodt: „De reformatie van het Calvinistisch denken”, 's-Gravenhage, Uitgeverij Guido de Bres, 1939.

Het geloof is ongeloof geworden. En „ongeloof is nog heel iets anders en iets veel ergers dan niet te gelooven. Eenvoudig niet gelooven kunt ge niet. Ge moet óf geloof hebben, óf in u woedt en heerscht het ongeloof”.

Door den Heiligen Geest, Die bij de wedergeboorte het hart des menschen, en daarmee zijn natuur principiëel vernieuwt, wordt het ongeloof van den zondigen mensch in geloof omgezet. Dit „zondaarsgeloof” richt zich evenwel niet rechtstreeks op God, doch op den Middelaar. Alleen door dien Middelaar immers is gemeenschap met God in deze bedeeeling mogelijk. „En zoo moet dan het geloof in God wel den vorm aannemen van het geloof in den Heere Jezus Christus.” En „in Christus” eigen wezen dringt het geloof des zondaars tot het geloof in God door.”

Zoo is dus de gave van het zaligmakend geloof een herstel van het oorspronkelijk geloof, gewijzigd „overeenkomstig de behoefte van den dood en nood, die in den zondaar heerschen”. En dat geloof komt nu uit „aan den wortel van onze natuur in oorspronkelijke gaafheid”.⁷¹⁾

De beteekenis van deze visie op het geloof is nauwelijks te overzien. Ze beduidt een scherpe, principiële afwijzing zoowel van de Roomsche als de Barthiaansche conceptie. Ze beheerscht het karakter, de plaats en de taak der kerk op beslissende wijze. Ze maakt principiëel een waarlijk Christelijk leven — sociaal, politiek, wetenschappelijk, aesthetisch enz. — mogelijk. Alleen door het geloof zóó te zien, kan gehandhaafd worden, dat gansch het leven verlicht en geleid kan worden, door het in het geloof aanvaarde en gekende Woord van God.

...

Van groot belang is voorts Kuyper's opvatting omtrent de eenheid, het aan elkaar verbonden en op elkaar aangelegd zijn van de praktische, zakelijke kennis van het eenvoudige volk en de wetenschap der geleerden. De kennis omtrent de Heilige Schrift en de geschapen wereld zooals die bij niet-wetenschappelijk gevormden wordt gevonden en de wetenschappelijke kennis omtrent die beide strijden niet en mógen niet met elkaar strijden. De laatste is een opklaring, een ordening en systematisering van wat in de nuchtere, grondige levenskennis der „gewone” menschen reeds was gegrepen.

71) E. Voto, II, p. 292—315. Uit dit gedeelte zijn de citaten genomen. Zie o.a. ook: Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid, II, p. 217 v.v.

Door dit te poneeren kwam Kuyper vierkant te staan tegenover de gangbare, ongeloovige wetenschap. Die immers beschouwde zich mijnenver verheven boven de kennis van den grooten hoop. De massa leeft immers naar haar overtuiging in een schijnwereld en „weet” eigenlijk niets. Hoogstens laten de inwoners van het hoogland der ware wijsheid enkele kruinkens van den rijken maaltijd der goddelijke „Wetenschap” neervallen in de gebieden, waarin de onwetenschappelijke stompers stuurloos in dikke duisternis rondwalen.

Geheel anders Dr. Kuyper!

Zeker, hij onderscheidt scherp vóór-wetenschappelijke en wetenschappelijke kennis. Zoo spreekt hij van „tweeërlei theologie”. De eene „theologie” is de kennis Gods, die ieder kind des Heeren bezit en die het eeuwige leven is. De andere is de wetenschappelijke theologie, die beoefend wordt in de hogere scholen.

„Zoo stond men voor twee onderscheidene zaken. Van den eenen kant voor de Kennisse Gods, gelijk die in de Heilige Schrift door God zelf aan al Zijn geroepenen werd aangeboden. Maar ook van den anderen kant voor een breed veld van allerlei diepzinnige, uitgewerkte, en moeilijke studiën, die wetenschappelijk van aard waren.”⁷²⁾

Maar geen oogenblik denkt Kuyper er aan die twee tegenover elkaar te zetten, b.v. als „lagere” tegenover „hogere” kennis. Integendeel die eerste „theologie” is vóórreweg de voornaamste. Immers „zal het een theoloog op zijn sterfbed niets baten, of hij al duizelingwekkend veel van de Godgeleerdheid weet, en het (zal) bij zijn jongsten snik alleen de vraag zijn, of hij die kennis Gods bezit, waarvan Johannes zei: „Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den eenigen waarachtigen God en Jezus Christus, dien Gij gezonden hebt.”⁷³⁾

Daarom zoekt Dr. Kuyper zeer bewust éerst het verdiepen van het geestelijk leven der gemeente, dan, maar dan ook alleen, zal een waarlijk „geestelijke theologie” te voorschijn kunnen komen.⁷⁴⁾

En precies dezelfde visie vinden we ook ten aanzien van heel de verdere wetenschap.

Eerst het gezonde, gereformeerde leven! Eerst de binding van gansch het menschenleven aan het Woord Gods en dan kan een gereformeerde wetenschap ontstaan.

72) De Heraut; No. 939; 22 Dec. 1895.

73) De Heraut; No. 950; 8 Maart 1896.

74) De Heraut; No. 198; 9 Oct. 1881.

bijlage, en geheel los van deze minder hoofdstrekkende haalde en zonder behoeft te handelen v. argumenten. Britsum m. quasi-geestelijke argum. van hem c. weer overn. Gods besta. doen dat. ijk voor de als Hugo d. mannen som. hunne krach. mentalie.

Perspolenn

Een bad. En dus o. Daar is v. Veel verm. 'Ging vr. dat merkt r. Maar — de polmieke. Ongezouten. Doch van gedoe, van zoo geen ve. En zoo bl. meer en m. Forsch en vervreemdt.

In de oud. waren aller. soonlijcke. Veizen, van. De groep. als Da Br. verdacht b. aanbod den. die in de H. waren ze zc.

1) Zoo des. ring van 185. van den Hee. om tegen de. ren!!

Daarom. reforma. uit, maar. der weten. „Ik bedc. die nog ge. flauwing d. een grens. binnen in. moeten on. zich rek. eerst opwa. maal aanv. eigen lev. lingen e. levens b. de Heilige. ontsteekt. kweeken. schelijk be. mannen m. langen der. moest ook. immers n. ijk leven, den kent. hebt verkl.

Uit het. naar Kuy. belangrijke. den taak. schapswan. volge van. citeiten. Hij wijst. niet in d. arbeid uit. daarvoor. nuchteren, zoo menig. wetenscha. den éenen. aanstands, moeiing hi. de eerste. Er is dus. zijn, en di. en techn. ontwikkeli. wetenscha.

75) De Ve.

ken om hunne misbruiken. Dit is hunne vrijheid te richten en even. Maar toch er het voor dien wijzen zij aan, en tot aanstoot dingen wachten; ds, die den aan- nieuws van het

besluit van de 15 kan het wel tijderd van was, met overheld- ouwen, die zich over de kerken in die kerken en zelve hun lijns voorstelling nen dan ook het synodes niet be-

wezen der meer „De Reformatie“ rs, aan, dat wij cheden: die der alde praktijken. stus II. In zijne an Lonkhuyzen shyterianen, die ninstersche Con verband ook van g onzer vaderen die in Art. 38 Geloofsbelijdenis een onjuiste ging van speci- arnaar de Jood- Testamentische ed van de Pres- telijke opvatin- wordt door een ne Inleiding fdstuk De oor- volgens een De estrekking le invoering t, om ten slotte rianen, Vee- cht. Nu is het niet steeds zeer t in „De Heraut“ t dit slechts de

typer vierkant ngeloovige we- zich mijlenver grooten hoop. overtuiging in k niets. Hoog- hoogland der an den rijken ap“ neervallen tenschappelijke isternis rond-

or-wetenschap- s. Zoo spreekt ene „theologie“ nd des Heeren te andere is de gie, die be- en. onderscheidene le Kennisse rift door God t aangeboden oor een breed lgewerkte, en elijk van aard

per er aan die v. als „lager“ deel die eerste amiste. Immers ed niets balen, van de Godge- jongsten snik kennisse Gods is het eeuwige t waarachtigen den hebt“ 72) wust éerst het der gemeente; aarlijk „geeste- nen komen.“ 73) n we ook ten schap. eerde leven! menschenleven een ge-ro-for-

bijlage, en staat het voorafgaande betoog daar vrijwel geheel los naast, en in de tweede plaats veranderen deze minder gelukkige weergaven hier en daar, de hoofdstrekking van het gansche van Voetius aangehaalde en vertaalde stuk niet. In plaats echter van zonder behoorlijke weerlegging deze brochure aan kant te willen schuiven, zou Dr M. Bouwman beter handelen wanneer hij althans trachtte met ernstige argumenten haar te weerleggen. En ds J. Douma te Britsum moest zich voortaan maar onthouden van quasi-geestige verdachtmakingspogingen zonder degelijke argumenteering en redeneering; welk schrijven van hem de Hoofdredacteur van „De Heraut“ vlug weer overnam. Och ja, Hugo de Groot geloofde aan Gods bestaan. Ds J. Douma en Dr H. H. Kuyper doen dat ook. Nu, nu, is dat niet zeer bedenke-lijk voor deze twee? Hebben zij soortgelijke denkbeelden als Hugo de Groot, die Remonstrant? Helaas, dat zulke mannen soms schijnen te meenen, dat zij bij de discussie hunne kracht niet moeten zoeken in degelijke argu-mentatie.

S. GRELDANUS.

Perspolemie in vroeger tijd.

Een bad in de historie is altijd nuttig, wijl frisch. En dus ook een bad in de historie der polemie. Daar is veel „leering uit te trekken“. Veel vermaning ook en vertroosting niet minder. 'tGing vroeger véél feller toe dan tegenwoordig — dat merkt men al gauw! Maar — ook dat heeft men spoedig in de gaten — de polemie was toen zeer eerlijk¹⁾. Ongezouten zei men elkaar de waarheid. Doch van steken geven onder water, van achterbaksch gedoe, van diplomatiek spel en dergelijke had men zoo geen verstand onder de Afgescheidenen. En zoo bleef de eenheid en groei de eenheid al meer en meer! Forsch en eerlijk en precies zeggen waar het op staat, vervreemdt mannen van karakter nooit duurzaam.

In de oude Afgescheiden Kerken — men weet het — waren allerlei groepen, gevormd om dominerende per-sonlijkheden. Er was een groep van Scholte, van Van Velzen, van De Cock, van Brummelkamp, enz.

De groep Brummelkamp (waartoe mannen hoorden als Ds Breukelaar, Ds Donner, Ds Bulens, enz.) was verdacht bij de anderen. Ze waren véél te ruim in het aanbod der genade. Niet streng genoeg jegens hen, die in de Herv. Kerk waren achtergebleven. Bovendien waren ze zoo nieuwerwetsch en wereldgelijkvormig om

1) Zoo deelde Docent de Haan op de Curatorenvergade- ring van 1859 heel openhartig mee, dat hij een openbaring van den Heere Jezus en den Heiligen Geest had ontvangen om tegen de „rigting van Ds Brummelkamp te proteste- ren!“

Daarom stuurt Kuyper voor alles aan op Kerk- reformatie en levens-reformatie; daar- uit, maar daaruit ook alléén, kan een reformatie der wetenschap geboren worden.

„Ik bedoel met het oog op ónnen strijd, dat zij die nog geloof hebben en het gevaar van de ver- flauwing der grenzen inzien, beginnen moeten met een grens om hun eigen kring te trekken; binnen in dien eigen kring een eigen leven moeten ontwikkelen; van dit aldus gevormde leven zich rekenschap hebben te geven; en alzoo eerst opwassen kunnen voor den strijd, die een- maal aanvaard moet.“ Kuyper pleit voor „een eigen levenskring op den grondslag der Pa- lingenese (wedergeboorte), en een eigen levensbeschouwing, dank zij het licht, dat de Heilige Geest op den kandelaar der Schriftuur onsteekt.“ En deze levenskring moet mannen kweken „die in de hoogere sferen van het men- schelijk bewustzijn zijn ingedrongen en zich met mannenmoed in het debat over de hoogere be- langden der menscheit kunnen mengen.“ Daarom moest ook de eigen universaliteit vrijzinnen: „wanl immers nooit ten volle ontloken is uw mensche- lijk leven, zoolang ge dat leven ook niet voor uw denkend bewustzijn, d.i. wetenschappelijk hebt verklaard.“ 75)

„Uit het bovenstaande vloeit vanzelf voort, dat, naar Kuyper's inzicht, de wetenschap wel een belangrijke, maar toch zóér beperkte en beschei- den taak heeft. Van den hoogmoedigen weten- schapswaan is Dr Kuyper — zeker óók ten ge- volge van zijn enorme wetenschappelijke capa- citeiten — verre gebleven.

Hij wijst er ergens op, dat de wedergeboorte niet in de eerste plaats tot wetenschappelijken arbeid uitdrijft. „Ze staat daarvoor te hoog, ze is daarvoor te edel van oorsprong. Men zij toch nuchteren, en ontwake toch uit den roes, waarin zoo menig een verzonk, die zich aan den wijn der wetenschap dronken dronk... Noem nu slechts den éénen naam van Jezus Christus en ge gevoelt aanstonds, hoe geheel deze wetenschappelijke be- moeijing haar eisch, van in onze levenswaardering de eerste plaats in te nemen, moet laten varen... Er is dus iets anders, waardoor men groot kan zijn, en dat buiten de wetenschap in concreten en technischen zin ligt. Er is een menselijke ontwikkeling en levensuiting, die zich niet op wetenschappelijk gebied beweegt, en toch veel

het oude ambtsgewaad af te schaffent! U weet wel: korte broek en steek.

Lijnrecht tegenover de Brummelkampianen stond de groep van Ds Joffers.

Deze Ds Joffers, van ouds veenboer uit Smilde, was de leidman van het meest conservatieve deel der Af- gescheidenen. De (overleden) de Cock en de oude de Haan waren hun schutspatrons. Fel kantten zij zich tegen de Herv. Kerk, zwoeren bij het oude, en leefden uit de theologie der zeventiende eeuw en beschouwden de Kantteekening nagenoeg als canoniek.

In verschillende weekbladen heeft Ds Joffers zijn felle polemie gegeven. Eerst steunde hij h.v. Groen van Prinsterer in diens politiek. Maar toen die iets ten nadeele van de Afgescheidenen dorst schrijven, waren de poppen aan het dansen en moest Groen het geducht ontgelden.

Vooraf in zijn „De Wachterstem“ heeft Ds Joffers veel geschreven. En meedoogenloos richtte hij zijn critiek daarin op Brummelkamp en de zijnen.

Een voorbeeld daarom wil ik hier geven.

In het eerste nummer van het jaar 1857 worden Ds Brummelkamp en zijn volgelingen „neven“ genoemd — „broeders“ waren het niet!

Die neven hadden — zoo wordt in een zinnebeeldig verhaal verteld — te veel van de oud-adellijke familie (de Geref. voorvaderen) geleerd, dan dat zij in het drakenhol (de Herv. Kerk) konden blijven.

Een tijdlang woonden die neven bij de familie in, maar weldra versmaadden zij „huns moeders gewoon- ten, die toch op vaders regelen gegrond waren“. En daarom werden de neven uit het huis gezet.

Toen begonnen de neven te kwijnen. Naar het draken- hol terugkeeren konden ze niet!

Zwakke leden der familie (de echte Afgescheidenen!) haalden na drie zonnetijden die neven weer in huis. Maar nauwelijks waren ze binnen of ze begonnen weer te intrigeeren en trachtten de muren tusschen het familiehuis en de valsche bureu af te breken!

Wat moet nu „de familie“ doen met die „neven“, die „zulke vreemde winden in ons huis blazen“?

Joffers geeft het antwoord in dit berijmde wachtwoord:

Waakt en drijft de neven uit,
Eer het onkruid verder spruit!
Waakt en drijft de neven uit,
Eer de onrust hooger ruit.

Waakt en drijft de neven uit,
Eer de twistgeest verder ruit!
Waakt en drijft de neven uit,
Eer Gods Geest met werken sluit!

Waakt en drijft de neven uit,
Eer men waarheid buiten sluit!
Waakt en drijft de neven uit,
Eer gij zijt geheel hun buit!

hooger staat. Er is een aanbidding en zelfver- loochening voor den naaste, er is een opbloeien, in wat rein en heldenmoedig en karaktervormend is, dat zeer verre boven alle schoon der weten- schap uitgaat.“ 76)

Zoo de wetenschap ziende in het geheel van het menschenleven, wil Kuyper binnen het terrein van de wetenschap van geen hegemonie van de eene over de andere wetenschap weten. Alle ver- schillende wetenschappen staan naast elkaar. De theologie mag zich niet de koningin der weten- schappen wanen. Zij heeft niets te gebieden over de andere, evenmin als de andere over haar. Alleen moeten de wetenschappen in gehoorzaamheid aan Gods openbaring, over en weer contact houdend met elkaar, samen arbeiden aan het ééne, groote doel: n.l. kennen het kenbare.

„Nog altoos vertelt de een den ander na, dat de Theologie de Koningin is der wetenschappen... Er zijn in de wetenschap geen onderdanen, en er is geen wetenschap, die de wet stelt alsof ze koningin ware. Die ook in de wetenschap alleen regeert en de wet stelt, is de God der waarheid, die den mensch ook voor zijn denken, en voor het leven van zijn bewustzijn, zijn ordinantiën gaf.“ 77)

Ten slotte moet er op gewezen worden, dat de wijsbegeerte der wetsidee van haare eerste op- treden af aan, dit Kuyperiaansche geestesmerk heeft getoond en geleiden.

Zoo heeft h.v. Prof. Vollenhoven in zijn in- augureele oratie uit het jaar 1923 de aansluiting aan Kuyper's geloofsworsteling geteekend, door met groote dankbaarheid o.a. de volgende feiten te noemen — rijke vruchten van Kuyper's werk- leven — waaraan hij in zijn filosofischen arbe- id zou aansluiten.

10. Kuyper verwierp de suprematie van den staat over het individuele religieuze leven en de gedachte dat de staat de oefenschool moest zijn van zedelijkheid en religie. Door deze verwerping brak Kuyper met den ouden Aristoteles en den gechristianiseerden der Middeleeuwen.

20. Kuyper aanvaardt de soevereiniteit in eigen kring als beheerschend maxiem. Kring noemde Kuyper wel is waar nog zoowel de kosmische eenheid als de wetsferen, maar de weigering om de Kerk tot de laatste te rekenen, toont onmis- kenbaar aan, dat deze onderscheiding geheel ligt in de lijn van zijn denken.

76) Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid, II, p. 113.
77) De Heraut, No. 808, 18 Juni 1893.

Waakt en drijft de neven uit,
Eer gij wordt des kettters bruid!
Waakt en drijft die neven uit,
Dat is mijn doel en mijn besluit!

Men ziet: geen woord Fransch is erbij.

De „neven“ gingen er intusschen niet uit, werden ook niet uitgeworpen, maar werden hoe langer hoe meer herkend en erkend als broeders!

Nu een moment uit later tijd!

'tIs uit den tijd van de allerfelleste polemie rondom de Theologische School.

'tIs de tijd, waarin Bavinck, Lindeboom, Wielenga tegenover Dr A. Kuyper, Dr H. H. Kuyper, Dr Rutgers stonden in den strijd om de opleiding.

Dan lezen we in het verslag van de Buitengewone vergadering van de Curatoren van de Theologische School, gehouden 1 en 2 April 1901:

„Een der curatoren spreekt de klacht uit, dat „De Bazuin“ in den laatsten tijd een misschien wel zeker, maar z.i. niet altijd liefelijk geluid geeft; en tevens den wensch, dat de geachte Hoofdredacteur de Inzenders van stukken, of ook de vaste medewerkers er op wijze, indien in hun stukken scherpe uitdrukkingen voor- komen, welke dienden achterwege gelaten te worden.

Wegens de korthed van den beschikbaren tijd wordt besloten hierop thans niet verder in te gaan.“

We kunnen nu wel mededeelen, dat het wijze Cura- torium hierop nooit is ingegaan.

Interessant is het te weten, dat de „geachte Hoofd- redacteur“ van de wel een „zeker“ doch „niet altijd liefelijk“ geluid gevende „Bazuin“ was... Prof. Dr H. Bavinck.

Dus ook Bavinck gerekend onder de niet liefelijke polemisten!

Twee jaar later was hij professor aan de Vrije Uni- versiteit.

'tKan verkeeren, zou Breëroß zeggen.

Die Curatorenvergadering en het daarin over „De Bazuin“ verhandelde trok de aandacht der Kerken.

Zoo h.v. die van den Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage. Niet van 's-Gravenhage-West — dat was er nog niet — maar van 's-Gravenhage-B, dat was er nog wel!

In een Ingezoomd in „De Heraut“ van 1 Sept. 1901 liet die Kerkeraad als volgt zich hooren:

Aan heeren Curatoren van de Theol. School van de Geref. Kerken in Nederland.

Wel-Eerw. Heeren en Broeders!

Met belangstelling hebben wij kennis genomen van de „Handelingen“ uwer 61e vergadering, ons van uwentwege toegezonden. Veel van wat daarin voor-

30. Tegenover het classieke ideaal worstelt Kuy- per voor de bevrijding van het individuele reli- gieuse en geestelijke leven en tegen de romantiek verzet hij zich door den eisch te erkennen van de onderwerping van alle creatuur aan het gezag op verschillend terrein en door de erkenning van de hooge maar beperkte taak der wetenschap.

40. Kuyper aanvaardde op grond van de ver- kiezing door God de tweehed, natuurlijk niet der waarheid, maar wél der wetenschap. De verbind- ing van de leer der soevereiniteit in eigen kring met de aanvaarding van de tweehed in het men- schelijk geslacht deed het plan rijpen om te komen tot een eigen universaliteit.

50. Kuyper postuleerde in het geloof de mogelijk- heid eener kentheorie die niet het geloof bij den dorpel zou afwijzen, maar ten volle aan de kennis ook der Schriftopenbaring recht diende te doen.⁷⁸⁾

Zoo mogen we met innige dankbaarheid consta- teeren, dat Kuyper's levenswerk aan Kuyper's uni- versiteit óók op het veld der wijsgeerige studie met groote kracht en in zijn stijl wordt voortgezet.

Wie dit heeft gezien zal met verwondering Gods leiding ontdekken in de ontwikkeling van den arbeid der Vrije Universiteit. Lag in haar begin- jaren vóór alles het accent op de studie der dog- matiek; kwam daarna een periode — waarin we nu nog volop verkeeren — die de exegetische studiën meer op den voorgrond schoof; thans geeft onze God, in aansluiting aan den arbeid der voorgaande perioden, dat de gehoorzaamheid des geloofs óók in de filosofische worstel- ling de „wereld“ mag overwinnen. En dat wordt ons geschonken juist in dézen tijd van verbijste- rende, geestelijke verwarring!

E Voto Kuyperiano!

Dit was — de lezer heeft het allicht vergeten! — een recensie van het boek van Ds J. M. Spier. Ongemerkt is die wel wat erg lang geworden.

Maar ik beleef nu het wel zeer unieke verschijn- sel, dat een recensie, begonnen direct na de ver- schijning van een boek, beëindigd wordt, nadat de gansche oplage is uitverkocht.

Maar een tweede druk zal zeker komen. Het boek en de zaak zijn het waard.

H.

C. V.

78) Logos en Ratio, beider verhouding in de geschiedenis der Westerse kentheorie, Kampen, J. H. Kok, z. j., p. 65/66. Vgl. ook: Dr H. Dooyeweerd, De beteekenis der Wetsidee voor rechtswetenschap en rechtsphilosophie (inaugureele oratie), Kampen, J. H. Kok, z. j., p. 63 v.v.

75) De Verflauwing der grenzen, p. 45, 49, 50.

komt had onze instemming. Maar niet onze instemming had wat wij lezen op blz. 18 in art. 18. Immers werd ons daar bericht, dat zij den reizenden agent der Theol. School hebt geïnstrueerd, om jaarlijksche contributies voor de Theol. School te verzamelen en abonneementen op „De Bazuin“.

Dat zij dien agent hebt opgedragen, jaarlijksche contributies voor de Theol. School te verzamelen, vinden wij uitstekend. Maar dat zij hem ook tot taak hebt gesteld, om abonneementen te verzamelen op „De Bazuin“, noopt ons tot een bescheiden maar tegelijkertijd beslist protest.

Dit protest kan u niet bevreemden.

Heeft niet in uw eigen vergadering een uwer leden de klacht uitgesproken, dat „De Bazuin“ in den laatsten tijd een misschien wel zeker, maar z.i. niet altijd lieflijk geluid geeft? Jammer genoeg werd, om tijds wil, op die klacht niet verder ingegaan. Maar laat ons die klacht luide herhalen. Waarlijk, het wordt al te erg. „De Bazuin“, het blad ten voordeele van de School die allen kerken behoort, komt bijna week aan week een groot deel dier kerken grieven. Wij zouden kunnen wijzen op de propaganda van de valsche tegenstelling „Kerken of Vereeniging“, waardoor vele kerken stelselmatig in hare overtuiging worden gekrenkt. Niet altoos is het gevaar gemeden van ontijdige, soms eenzijdige bespreking en toelichting van allerlei dogmatische en kerkrechtelijke en liturgische vraagstukken, waardoor velen de noodige volledigheid missen. Het valt niet te ontkennen, dat de manier, waarop „De Bazuin“ geredigeerd wordt, dit blad den weg van een „partijblad“ opdringt.

Verstaat ons wel, geliefde Broeders. Wij denken er niet aan, Prof. Bavinek of Wielenga of wien anders te knotten in hun volkomen recht van spreken. Maar laat hen dan spreken in een eigen blad, niet, met redacteurs-macht bekleed, in een blad, dat voor allen dienst moet doen.

Maar bovendien, wat voor uitwerking zal het hebben, dat een reizend agent voor de Theol. School tegelijkertijd optreedt als colporteur van een courant, waarin, om dit alleen maar te zeggen, lang niet alle kerken hare levensgedachte vinden vertolkt? Gij ook kunt toch niet willen, dat geldelijke bate voor de Theol. School gekocht worde tot den prijs van toenemende verdeeldheid en vermindering van anderer sympathie?

Och, maakt den band tusschen School en „Bazuin“ los; dat is verreweg het beste en ons het liefste. Maar zoo lang die band bestaat, zouden wij, om den vrede en de kracht onzer kerken, „De Bazuin“ zoo gaarne in een anderen geest geredigeerd zien. En voor het minst, werpt gij nu geen nieuwen twistappel in ons kerkelijk leven, door propaganda voor dat blad te laten maken voor het geld van alle kerken. Want daardoor zoudt gij onrecht doen en de consciëntie aantasten.

Wij vragen beleefd een spoedig antwoord, mocht het zijn met de mededeeling, dat aan ons bezwaar door wijziging der instructie is genoeg gedaan.

Met broedergroet en heilbede,

De Kerkeraad der Gereformeerde kerk van 's-Gravenhage (B).

C. ORANJE Jz., h. t. Praeses.
J. J. SLAVEKORDE, Scriba.

's-Gravenhage, 26 Aug. 1901.

Men ziet 't is lang niet mis!

„Ontijdige, soms eenzijdige bespreking en toelichting van allerlei dogmatische en kerkrechtelijke en liturgische vraagstukken.“

En dat tegenover Prof. Bavinek en Prof. Wielenga!

De domine, wiens naam er onder staat, was nog maar net de dertig gepasseerd. Een haardeloze knaap dus bijna!

We kunnen dit alles nu met een zekeren humor lezen.

God maakt de geschiedenis door — maar ook — ondanks de menschen.

En de gehoorzaamheid alleen ontvangt haar loon. Ook in de polemiek.

H.

C. V.

De Groote Catechismus van Zacharias Ursinus. (XXXV.)

301. Hoe kan dat geschieden, daar het lichaam van Christus in den hemel is, wij daarentegen op de aarde zijn?

De Heilige Geest, die tegelijk in de ziel en het lichaam van Christus in den hemel, en in de zielen en de lichamen der heiligen op de aarde woont, is de intermediaire band²⁾, die de lichamen, hoever ook van elkaar verwijderd, veel beter en steviger samenvoegt, dan de leden van ons lichaam met het hoofd, of de ranken met den wijnstok, verbonden zijn.

302. Vullen al deze dingen ook buiten het Avondmaal des Heeren ons ten deel?

Ja zeker, zoo dikwijls wij het Evangelie gelooven, en door den Geest van Christus geheiligd worden, is het gewis en zeker, dat wij al deze weldaden verkrijgen.

303. Wat nut ons dan het gebruiken van dit brood en dezen wijn?

Ten eerste is het voor ons een getuigenis en verzegeling van dit innerlijk en geestelijk eten. Ten tweede, deze gemeenschap aan Christus Zelf en aan alle Zijn goederen vermeerderd in ons, naar de mate des geloofs, zoodat wij van dag tot dag vaster met Christus aaneengroeien, totdat wij volmaakt één met Hem zijn in het eeuwige leven.

304. Waarom bevestigt deze ceremonie ons de gemeenschap met Christus?

Omdat Christus in de instelling van het Avondmaal deze gemeenschap met Hem aan de geloovigen heeft toegezegd.

305. Welke is die instelling?

Zij wordt aldus door de Evangelisten en den Apostel Paulus beschreven: De Heere Jezus nam in den nacht, waarin Hij verraden werd, het brood, en als Hij gedankt had, brak Hij het en zeide: Neemt, eet, dit is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt. Doet dit tot Mijn gedachtenis. Desgelijks nam Hij ook den drinkbeker, na het eten des avondmaals, zeggende: Deze drinkbeker

is het Nieuwe Testament in Mijn bloed. Doet dit, zoo dikwijls gij zult drinken tot Mijn gedachtenis. Want zoo dikwijls als gij dit brood zult eten en dezen drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren, totdat Hij komt. Want wie op onwaardige wijze dit brood zal eten of den drinkbeker des Heeren zal drinken, zal schuldig zijn aan het lichaam en bloed des Heeren. Maar de mensch beproeve zichzelf, en ete alzoo van het brood en drinke uit den drinkbeker. Want wie op onwaardige wijze eet en drinkt, eet en drinkt zichzelf een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren.

R.

G. B.

5) vinculum intermedium.

Een folkloristische roman.

Anne de Vries; Hilde. — G. F. Callenbach, Uitg., Nijkerk.

De moderne streekroman, waarin aangetoond wordt de gebondenheid van den mensch aan zijn geboortegrond, de doórwerkende macht der volksgewoonten en de resterende kracht van het oude volksgeloof, moet zijn lezers wel verplaatsen naar de afgelegen deelen van ons land. Immers de voort-schrijdende „Kultuur“ uit verschillende centra, dringt den typischen volksgesest steeds verder terug naar minder toegankelijke streken.

Slechts in die uithoeken kan zich het volksaardige nog eenigszins handhaven; daar zal de laatste strijd gestreden worden tusschen het oude en het indringende nieuwe, dat als ontarding gevoeld wordt.

Naar zulk een afgelegen oord, een ongenoemd Drentsch dorpje, verplaatst ons Anne de Vries in zijn tweeden Drentschen roman: „Hilde“.

Veel meer dan „Bartje“ is „Hilde“ een kind van haar geboortegrond; haar leven, haar strijd zijn een gevolg van de streekgewoonten, het gehele milieu is typisch Drentsch, evenals het gegeven.

Bartje zou in elke streek hebben kunnen leven, zonder ingrijpende veranderingen te hebben ondergaan; en slechts doordat zijn geestelijke vader uit Drente komt, is hij een Drentsch jongetje. Daarentegen zou het leven van Hilde zich in een andere streek anders hebben ontwikkeld, haar lotgevallen zijn even noodzakelijk Drentsch, als die van Bartje het toevallig zijn. Het boek „Bartje“ is daardoor niet folkloristisch, „Hilde“ is het bij uitstek. Zonder enige folkloristische kennis zal men Bartje kunnen waardeeren, maar Hilde niet, daar haar „geval“ wortelt in het oudgermaansche huwelijksrecht.

Ondanks de invoering van het christelijk en burgerlijk recht, is diep in het hart blijven voortleven de oude volkszede, waarbij de man geen onvruchtbare vrouw behoeft te huwen, omdat de bewerking van den grond kinderen vereischt als arbeidskrachten. Maar anderzijds mocht een man een meisje niet verlaten, dat getoond had hem kinderen te kunnen geven. Zoo is het eenwenlang, vooral in Saksische streken, gewoonte geweest dat een huwelijk steeds gedwongen was. Als zonde voelde men dit niet, hoogstens als verkeerd.

Maar wel een zonde was het, een meisje in den steek te laten, dat moeder worden moest. Daartegen verzette zich de geheele volksgemeenschap, omdat de vrouw daardoor beleedigd werd in haar vrouw-zijn. De wrekende gerechtigheid bracht door een volksgericht dan een huwelijk tot stand, dat ook gedwongen was, maar nu in letterlijken zin. Zijn grondslag was niet liefde, maar wet.

„Wij leven in een fatsoenlijk land. Hier is Holland niet!“ Op grond van deze, voor haar afschuwelijke tegenstelling, gaat moeder Femmehien recht eischen voor haar dochter. Vergeefs had Hilde, krachtens haar toestand niet alleen, maar wegens haar groote liefde, het huwelijk van Wubbe geëischt. Toen zij diep beleedigd werd door de weigering, moest de familie haar recht verlangen en als dit zelfs niet helpt, is de dorpsgemeenschap verplicht haar oude rechten te handhaven. Daarom neemt terecht de actie van het dorp, culmineerend in het dorpsgericht en het afgedwongen huwelijk, een groote plaats in.

Doch wanneer het boek hiermee geëindigd was, zou er een aardige folkloristische novelle geschreven zijn, die interessant en zelfs geestig zou kunnen genoemd worden. Een roman was het dan echter niet geweest. En De Vries heeft hier een folkloristische roman gegeven, niet slechts interessant, maar aangrijpend van menscheelikeid.

Hilde ondergaat het vonnis van de dorpsgemeenschap met den diepsten weerzin. Zij heeft haar daad gezien als zonde, ondanks haar groote liefde voor Wubbe. Zij heeft zijn smadelijke afwijzing gevoeld als straf voor haar hoogmoed. Maar haar liefde is gedood door de lafheid van den man, die haar krenkte in haar zuiverste gevoelens. Zij zou hem nog aanvaard hebben als vader van haar kind, als hij vrijwillig was teruggekomen, doch zij weigert hem met afschuw als man, wanneer het volksgericht een huwelijk verlangt, dat slechts op recht en niet op liefde en plicht rust.

Zoo breekt dit fiere meisje zelf met de dorpszede, die zij in kleinigheden reeds meermalen had getrotseerd. Zij stelt haar vertrouwen niet op de gemeenschap, maar op God, in christelijke berusting, die haar de kracht geeft alleen haar lot te dragen, waarvan zij zelf de schuld draagt.

Zuiver psychologisch heeft de auteur de wending in het verhaal gebracht. Hilde blijft niet alleen, maar trouwt uit innerlijke overtuiging den veel ouderen Mans, op wiens gedegenereerd geslacht de vloek der onvruchtbaarheid rust. Haar tegenheid voor den trouwen vriend was door zijn sympathieke houding tijdens haar crisis, tot liefde gegroeid. En ondanks de verbazing van het dorp volgt zij de inspraak van haar hart, waardoor zij openlijk breekt met de dorpsstridie. Haar liefde weet van het wonen in het „Tranendal“ — niet beter dan Bartje's „Langejammer“ — een soort idylle te maken. Haar energie sleept den innerlijk zwakken reus Mans mee tot bovenmatig werken. Om haar laat hij het stroopen, hoewel zijn Drentsche hart daarin geen zonde ziet, haar voorbeeld brengt hem tot de kerk, al is zijn overtuiging niet sterk.

Suggestief weet de schrijver de sfeer te teekenen in de ruwe volksgemeenschap; het primitieve leven dier natuurgemeenschap komt prachtig uit. Daartusschen voltrekt zich het wonder van Mans en Hilde. Haar opofferende liefde brengt er zelfs zijn verharde oude moeder toe op haar sterfbed de vreemde madam als dochter Hilde te erkennen. Doch ook — als haar energie verslapt, als zij moedeloos wordt, omdat zij verderen kinderzegen schijnt te moeten missen, als haar verlangen zich egoïstisch gaat concentreren op de gedachte aan een kind van haar en Mans, dan voelt hij, dat haar innerlijke kracht hem loslaat en vervalt hij in zijn oude zonde.

Zwaar moeten beiden boeten voor hun gemis aan geloof. Hilde voelt de gevangenisstraf van Mans als haar schuld. Zij durft het leven weer aan met „hun“ kind, dat hen samen had gebracht.

Is het gelukkig slot te mooi? Ik geloof het niet. God beschaamt haar ongelooft, het vergeten van den tekst die in haar kamer hangt. Een tweede kind brengt hen nauwer te samen en de herboren liefde in het geloof opent nieuwe vooruitzichten.

Anne de Vries heeft hier een zeer rijp werk gegeven, niet minder psychologisch dan Bartje, maar dieper van strekking, milder, christelijker. De welen der dorpsgemeenschap worden niet opzij gezet door binnendringende „Kultuur“, maar een kind van het volk verbreekt ze van binnen uit, door geloof en liefde.

Naar vorm en inhoud is het een gaaf werk. De teekening der bijfiguren is uitstekend, die van moeder Femmehien zelfs meesterlijk. Het Drentsche volk gaat voor ons leven, de sobere schoonheid van het heideland openbaart zich aan ons oog, door den onopgesmukten stijl van het boek. De folkloristische roman heeft in De Vries den juisten man gevonden.

Gron.

H. S.

(Alle inzendingen, deze rubriek betreffende, aan Ds D. van Dijk, Akkerstraat 26, Groningen.)

Ben ik wedergeboren?

Iemand deed mij de volgende vraag:

„Is het geoorloofd tegen de gemeente te zeggen: Onderzoekt uzelf of gij het geloof bezit en voorts of ge wel dat geloof bezit, waaraan de wedergeboorte ten grondslag ligt, en als ge dan tot de ontdekking komt, dat ge de wedergeboorte mist, o bidt dan God of Hij u de wedergeboorte schenken wil.“

Het komt mij voor, dat er waarlijk niet veel woorden behoeven te worden gebruikt om duidelijk te maken, dat een dergelijke wijze van rede-nen zeker niet door den bengel kan.

Denkt het u maar eens in.

Iemand begint met zichzelf te onderzoeken of hij gelooft. Hij komt tot de overtuiging: „ja, ik geloof“.

Nu zou hij verder moeten gaan en vragen: „Is dat een geloof, dat de wedergeboorte ten grondslag heeft?“

Waarom zal hij dat moeten weten?

„Aan bepaalde kenmerken; b.v. droefheid over de zonde, verlangen naar God en dergelijke“, zegt men.

Goed, maar stel nu, dat hij deze dingen bij zich bevindt. Dan moet hij immers nog weer verder. Dan zal hij weer moeten onderzoeken of die droefheid over de zonde, dat verlangen naar God opkomen uit de wedergeboorte, dan of zij roerselen zijn van het natuurlijk hart.

En zoo zou hij eindeloos moeten doorgaan en zekerheid zou hij nooit vinden.

Een tweede bezwaar tegen deze manier van doen is, dat daardoor de verantwoordelijkheid voor ons ongelooft van onszelf wordt afgenomen en op God wordt gelegd.

Het loopt tenslotte zeg kan niet, w. die wederge- God mij ge-

In de der- logisch. Me- het spel.

Men gaat met een m- daden en de- men ziet al- a wil leven

Maar is b- een daad d-

Hoe zo? zegl: „Ja, w- wedergebor- wederbaren

Wanneer- men moeten- een waarach- mensch kan

Wie op de- in zijn eige-

En waar- Alleen hie- eenvoudigh-

Men begr- leven der g- daarop zijn

Maar dat- en nergens- Schrift aan- neerd word-

De Schri- eisch des g-

Zeker, de- ture onbek-

het leven m- daarvan ee-

Evangelie, i-

Dat kan- hoorde is e-

Hij wel vo-

Wij hebbl-

wordt: „gel-

Die eisch-

menschen t-

Christus; e-

om; dan ga-

Christus, o-

de wegen-

Eerst als-

zeggen: „H-

leen doordi-

gelooven;

Maar in-

kan ik, mag-

denkt er o-

eerst wede-

moet ge e-

baren.“

Wie dat-

komt er o-

gezien is h-

rene te ze-

boorte“, al-

„Geloof-

die ik heb-

Verbands“.

En als ie-

veel in mij-

antwoord-

maar strijd-

lijkheid uw

Zijn Woort-

Maar, no-

hem stelt-

te wekken-

Dat is e-

in de eenv-

anders dar-

ik weet-

die dat gri-

Om de o-

geloof kon-

wedergebo-

naar hun i-

genade he-

gaan.

Maar lat-

in het gev-

Men me-

voudig. Ge-

het den n-

waar mech-

hemel ter-

Maar da-

Stel dat-

keerd hee-

deeld; zou-

aanvoeren-

Immers-

weg hem-

willen bev-

Een pre-

ongeloovig-

boorte, op-

prediking-